

CZU: 929.7:94(478)

IDENTITATEA NAȚIONALĂ A NOBILIMII BASARABENE SUB REGIM DE DOMINAȚIE ȚARIST

Cristina GHERASIM

Universitatea de Stat din Moldova

Nobilimea din Basarabia, deși s-a încadrat activ în sistemul administrativ țarist, pentru a putea beneficia de drepturile și privilegiile specifice acestei categorii sociale, și-a păstrat totuși identitatea națională. Lucru confirmat de datele de arhivă, scrierile, notițele, comentariile contemporanilor autohtoni și străini. Identitatea națională s-a manifestat prin păstrarea titlaturii vechi, aplicarea semnăturilor în paleografie moldovenească, conflictele interminabile cu reprezentanții administrației imperiale și ai armatei țariste, atitudinea negativă față de încadrarea alogenenilor în diferite domenii sociale și politice, lupta pentru păstrarea legislației autohtone, a limbii române, păstrarea obiceiurilor și tradițiilor românești, comunicarea în limba română, ascultarea muzicii lăutărești etc. Astfel, nobilimea a avut un rol important în procesul de promovare a identității și conștiinței naționale, pentru că dacă țărăniile au fost cei care au păstrat spiritul românesc, din rândul nobililor s-au ridicat personalități care au promovat unirea teritoriului dintre Prut și Nistru cu țara mamă – România, care au demonstrat latinitatea și romanitatea celor din Basarabia, că adevărata limbă este cea română, iar istoria a fost una cu cea a Țării Moldovei până la anexare.

Cuvinte-cheie: Basarabia, nobilime, regim de dominație, mentalitate, identitate, alteritate.

THE NATIONAL IDENTITY OF THE NOBILITY FROM BESSARABIA UNDER THE TSARIST DOMINATION REGIME

The nobility from Bessarabia got actively involved in the tsarist administrative system in order to benefit by the rights and privileges of this specific social category, but it also reserved its national identity. This fact is confirmed by the archival data, writings, notes and comments of the domestic and foreign contemporaries. The manifestation of national identity was realized by: keeping the old title; the use of signatures in Moldavian paleography; endless conflicts with the representatives of imperial administration and tsarist army; negative attitude towards the allogeneous employment in various social and political fields; the fight for the domestic legislation, the language, Romanian customs and traditions; communication in the Romanian language; listening to the fiddler music etc. So, the nobility had an important role in the process of promotion of national identity and consciousness; the villagers preserved the Romanian ethos but the nobility rose up personalities: who boosted the unity with the motherland Romania, who proved Latin and Romanian character in Bessarabia, that the truly language is the Romanian and the history is common with the one of Principality of Moldavia before the annexation.

Keywords: Bessarabia, nobility, regime of domination, mentality, identity, alterity.

Identitatea națională este poate cea mai importantă în conștiința unei persoane, grup sau colectivități, pentru că aceasta influențează însăși existența unui stat și a unei națiuni. În procesul de studiere a manifestării identității naționale a nobilimii basarabene trebuie să ținem cont de specificul acestei categorii sociale. Căci puterea, ierarhia, statutul, averea, luxul etc. își fac loc cu încredere printre valorile acestei stări sociale, de multe ori fiind prioritare față de cele naționale. Lucru care este specific și pentru boierii din Principatele Române, iar ulterior și pentru cei din Basarabia. Analizând identitatea nobilimii românești din Țara Românească și din Moldova, observăm o tendință de a împrumuta stilul de viață, obiceiuri, comportamente, vestimentație de la acei străini, de la *Ceialți*. Această simbioză de mai multe stiluri nu este o noutate a secolului al XIX-lea, dar o identificăm ca un fir roșu în evoluția boierimii – categorie socială privilegiată românească. De exemplu, la răscrucea secolelor XVII-XVIII avem acel portret care l-ar reprezenta pe Dimitrie Cantemir în primii ani ai șederii la Istanbul, portret ce înfățișa un personaj insolit, care purta perucă „după moda franceză” și turban după cea „turcească”. Descrierea realizată de Nicolae Iorga, entuziasmat de amestecul de orientalism și europenism, ni-l prezintă ca o persoană care poartă un costum oriental brodat cu fir de aur, este închis cu sabie și are o cravată înnodată în jurul gâtului, cum se purta la Versailles sau la Paris [35, p.70]. Interferențele s-au amplificat pe parcursul întregului secol al XVIII-lea, odată cu instaurarea regimului fanariot. Boierii mari au adoptat de la domnii fanarioți, până în amănunt, stilul de viață țărigrădean (mai mult turcesc decât bizantin), de la îmbrăcăminte și mobilier până la gusturile alimentare, iar cultura lor (în înțelesul restrictiv al

cuvântului) e aproape exclusiv grecească [29, p.11]. Prințul de Ligne, trecând prin spațiul românesc la sfârșitul secolului al XVIII-lea, constată că „Constantinopolul dă tonul pentru Iași, așa cum Parisul îl dă pentru provincie; galbenul era culoarea îndrăgită de sultani; la Iași, a fost culoarea îndrăgită de femei” [29, p.99]. Războaiele austro-ruso-turce care se desfășurau pe teritoriul Țărilor Române, chiar dacă au sporit necazurile poporului, au născut totuși condiții prielnice trezirii năzuințelor naționale și reluării negoțului pe scară mare cu „Europa”. Din îndepărtata Franță sosesc, încetul cu încetul, Luminile și purtările alese. Moda și obiceiurile se schimbă și ele în același timp. Boierimea și burghezia, care abia se naște, adoptă cu patimă într-o singură generație îmbrăcămintea, purtările și ideile Occidentului, pregătind totodată revoluția viitoare [29, p.11]. La aceeași concluzie ajunge și istoricul român Nicolae Iorga. Analizând scrisorile boierilor din secolele XVI-XIX, autorul susține că „de-odată se trece acum, sub influența maștrilor „de limbi și de danț”, a ofițerilor ruși și austrieci din armatele de ocupație, a cetirii gazetelor și cărților aduse prin consulate și a călătoriilor în Apus, la forme nouă de viață, pe care firește că boierimea le primește cea dintâi” [32, p.VII]. Rezultatul acestui proces a fost că la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea boierimea din Țările Române este prezentată de către alogeni, adică de *Ceialți*, ca o categorie socială lipsită de un stil propriu, de o identitate, aceștia îmbinând în vestimentație, alimentație, distracție, viziuni, obiceiuri elemente străine.

Această simbioză de „mode” are, în viziunea noastră, multiple explicații. Însăși amplasarea geografică a Țărilor Române contribuie la realizarea acestui melanj. Occidentul a fost un exemplu și punct de atragere pentru nobilimea din spațiul românesc, iar Orientul și-a lăsat amprenta în primul rând prin instituirea regiunii de suzeranitate. În plus, să nu trecem cu vederea contextul istoric în care se produc aceste schimbări, căci Țările Române în permanență au fost supuse influențelor – la început a Poloniei și Ungariei, după care a Imperiului Otoman, Imperiului Habsburgic și a Imperiului Rus, iar boierimea românească de cele mai multe ori se supunea și încerca să stabilească un parteneriat efectiv cu statele vecine, pentru a-și menține moșiile, dregătoriile etc. Ceea ce-l face pe Dimitrie Bolintineanu să susțină că boierii niciodată nu aveau o poziție fermă: „unii alergau la poloni, alții la unguri, alții la turci, alții la hanul de tătari, cărora le promitea felurite avantaje, toate cu pierderea dreptului de autonomie al țării” [27, p.47]. După cum susține D.C. Moruzi, românii au o mentalitate specifică: „orice idee nouă emisă fie în agricultură, în industrie, în artă, în drept sau chiar în ale militariei nu va fi acceptată, ideea fiind apreciată ca o absurditate, pentru că în Franța nu există așa ceva” [39, p.454]. Cu alte cuvinte, în permanență boierimea dorea să fie ca alții, dar să nu fie ea însăși.

Astfel, putem constata că la începutul secolului al XIX-lea boierimea Țării Moldovei reprezenta acel melanj de „mode și veșminte” între Occident și Orient, realizat sub influența atât a situații interne, cât și a celei externe. Iar manifestarea identității etnice se intercalează cu cea socială, căreia, considerăm, la acel moment, reprezentanții boierimii îi acordau o prioritate mai mare.

De fapt, boierimea din Basarabia reprezenta în anul 1812 aceeași categorie socială privilegiată ca și din întregul Principat Moldova, iar analiza manifestărilor identității etnice a acestei categorii sociale este un proces complex. Pe lângă cele relatate, trebuie să constatăm și influența politicii imperiale promovate de administrația imperială rusă, care tindea să deznaționalizeze și să rusifice boierimea autohtonă, precum și specificul acestei stări sociale – de a-și păstra cu orice preț drepturile și privilegiile. Tehnicile și metodele utilizate de către Imperiul Rus în acest sens au fost diverse. Imperiul Rus a încercat să creeze o elită supra-națională, cu un etos militar puternic, pentru a integra și conduce diferitele popoare aflate sub stăpânirea sa [31, p.39]. Astfel, susține D.C. Moruzi, „monarhia rusă a trebuit să elaboreze un fel comun de a trăi, o oarecare egalitate. Firește că această egalitate, fie și cu un substrat restrâns, atenua lupta națională, îndreptând privirile asupra lipsei generale de drepturi politice, și făcea să se vadă problema principală politică nu în lupta pentru independența politica națională, ci pentru libertatea politică” [24, p.14]. Deși își scria lucrarea la începutul secolului al XX-lea, D.C. Moruzi avea perfectă dreptate, căci această „egalitate” o găsim reflectată și legalizată în actele ce veneau să reglementeze organizarea administrativă a regiunii Basarabia. Potrivit Regulamentului organizării administrative a regiunii Basarabia din 29 aprilie 1818, categoria socială privilegiată a boierilor din Basarabia a fost suprimată și egalată în drepturi cu dvorenimea din guberniile interne ruse și integrată în ea [57, p.229]. Privilegiile acordate s-au regăsit și în Regulamentul privind administrarea Basarabiei din 29 februarie 1828, conform căruia tuturor categoriilor sociale locuitoare în Basarabia li s-au păstrat toate drepturile. În Regulament este specificat că nobilii din Basarabia beneficiază și în guberniile ruse de toate drepturile și privilegiile de care dispun reprezentanții acestei categorii sociale prin *Hrisovul despre drepturile, libertățile și privilegiile dvorenimii, adoptat de împărăteasa Ecaterina a II-a, la 21 aprilie 1785* [56, p.198].

Problema privind identitatea nobilimii din Basarabia are un grad de complexitate datorită atât componenței etnice a acesteia, cât și politicilor coloniale promovate de administrația imperială în noua provincie anexată. În Basarabia imediat după anexare identificăm un număr de 836 de nobili [23, p.24], dintre care majoritatea erau de naționalitate română, iar în 1897, în urma realizării Recensământului populației din Imperiul Rus, nobilimea constituie 21863 de persoane [55, p.21]. Cauza acestei creșteri nu este dictată doar de evoluția demografică, dar și de politica colonială promovată de administrația imperială. Astfel, în componența nobilimii din Basarabia pe lângă nobilii români întâlnim și nobili ruși, polonezi, greci, ucraineni etc., fapt ce a influențat manifestarea identității naționale la nobilimea din teritoriul dintre Prut și Nistru.

Astfel, odată cu anexarea Basarabiei, o parte din boierime pleacă peste Prut, vânzându-și moșiile (proces tratat ca o formă de manifestare a identității naționale), alții, din contra, se stabilesc cu traiul în noua regiune, încearcă să se încadreze în serviciul administrativ țarist, depun jurământ de credință și manifestă afecțiune față de statul și monarhul rus. Și tendința boierilor din Basarabia de a fi prezenți la balul dat în cinstea vizitei lui Alexandru I la Chișinău, în 1818, reprezintă dorința acestora de a demonstra credință și supușenie [2]. Astfel de fapte întâlnim și mai târziu. De exemplu, în anii 1853-1856, în timpul războiului Crimeii, nobilimea din Basarabia face donații, declarându-și dorința de a pune la dispoziția împăratului „nu doar viața lor, dar și a fiilor acestora și toată proprietatea lor” [50, p.57], iar în cazul războiului ruso-româno-turc din 1877-1878 și încheierii tratatului de la San-Stefano, nobilii, printr-o scrisoare oficială adresată Împăratului, îi aduc sincere felicitări pentru acest fapt istoric realizat, pentru aceea că a scăpat popoarele creștine din Balcani de jugul turcesc [16, p.2-2 verso]. Totodată, analiza dosarelor prezentate, pe lângă alte documente, de boierii care urmau să-și confirme noblețea la Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia atestă că ei sau strămoșii lor au depus jurământ de credință Imperiului Rus, acesta fiind un avantaj foarte important. De exemplu, reprezentanții familiei Ciolacu (Anastasia Ciolacu depune cererea la 19 mai 1824) ca argument al nobleței lor prezintă faptul că Dumitru Ciolacu a depus jurământ de credință Împărătesei Ecaterina a II-a, fiind decorat cu gradul militar de căpitan [17, p.1-1 verso, 5]. Ulterior, urmașii lui Anastasia, pentru a-și reconfirma noblețea, pe lângă faptul că bunelul lor a jurat credință, aduc ca argument faptul că și tatăl lor la momentul „alipirii”, deținând proprietăți și scutelnici în județul Soroca, a depus un jurământ comun administrației țariste [17, p.64-65]. Faptul că după anexare nobilii au depus jurământ de credință este susținut de C.Tomescu. Acesta prezintă textul jurământului depus lui Alexandru I și Scaunului imperial, la 8 februarie 1813, de boierii moldoveni Dimitrie Râșcanu, Ioan fost paharnic, Metodie Donici, Panainte Catargi, în care se preciza: „cu credință și fără de fățarie a sluji și întru toate a fi supus, necruțând viața mea până la ultima picătură de sânge” [44, p.311], aceștia urmând să contribuie prin toate metodele și mijloacele posibile la dezvoltarea și mărirea imperiului. Totodată, aceste jurăminte erau date de către reprezentanții nobilimii atunci când participau la alegerile nobiliare, organizate o dată la trei ani sau când erau numiți în funcție, căci ei vor alege acele persoane care cu bună-credință vor sluji statului [3, p.129-129 verso; 11, p.227-228]. Anume prin depunerea acestor jurăminte de credință administrația țaristă tindea să „disciplineze” societatea nobiliară din Basarabia și în general din imperiu. Căci existența unei nobilimi/dvorenimi credincioase, supuse și disciplinate, reprezenta un avantaj în dezvoltarea statului, însă pentru nobilimea basarabeană această politică de uniformizare a constituit și un cadru propice de a limita manifestările identității naționale.

Urmărind același scop de uniformizare, „disciplinare” și rusificare a nobilimii basarabene, administrația țaristă i-a acordat în permanență decorații, premii, diplome și ranguri. Evoluția nobililor din Basarabia în cariera de funcționar al administrației civile sau de militar este dovedită de formularele de serviciu [10, 11, 12, 18, 19], de listele funcționarilor aleși în cadrul alegerilor nobiliare [3, 7, 12, 15, 20], precum și de ordinele propriu-zise care se referă la acordarea rangurilor civile persoanelor din întregul imperiu, fiind inclusă și regiunea/gubernia Basarabia [13]. Majoritatea nobililor din Basarabia dețineau decorații, diferite ca semnificație și valoare, însă toate au fost acordate pentru „serviciul și credința” față de acvila bicefală. Astfel, pentru serviciu util și devotament față de administrația imperială au fost decorați: Pavel Măcărescu – cu ordinul Sf. Vladimir de gradul 4 [8, p.49-50 verso], Nicolae Stamo – cu medalia pe lanta Sfântul Andrei în memoria celor căzuți în războiul ruso-turc din 1853-1856 [10, p.3-7], Dumitru Krupenschi – cu ordinul Sf. Stanislav de gradul 4, cu Ordinul Sf. Ana de gradul 3, cu Ordinul Sf. Stanislav de gradul 2 [10, p.17-24], Teodor Krupenschi – cu Ordinul Sf. Ana de gradul 3 [10, p.26-31], Pavel Egor Leonard – cu Ordinul Sf. Stanislav de gradul 2, cu Ordinul Sf. Ana de gradul 2 [10, p.46-54], Gheorghe Donici – cu Ordinul Sf. Vladimir de gradul 4, cu Ordinul Sf. Stanislav de gradul 2 [12, p.148-151], Alexandru Leonard – cu Ordinul Sf. Vladimir de gradul 4, cu Ordinul Sf. Ana de gradul 3 și 2, cu Ordinul sârb Sf. Sava de gradul 2, precum și cu trei medalii Crucea

Roșie (în memoria celor căzuți în războiul ruso-japonez, la 100 de ani de la războiul din 1806-1812 și la 300 de ani de conducere a dinastiei Romanilor) [21, p.103 verso-105] etc.

Astfel, o parte a nobililor din Basarabia s-a lăsat ademenită de privilegiile administrației țariste, uitând (în viziunea noastră) de propria identitate sau, mai bine zis, acționând de pe poziția unui nobil. Acest fapt devine evident analizând lucrările funcționarilor ruși și ale călătorilor care au trecut prin Basarabia. N.V. Lașkov, în lucrarea sa dedicată centenarului anexării teritoriului dintre Prut și Nistru la Rusia, referindu-se la boierii din Basarabia menționa: „Boierii moldoveni în trecut se îmbrăcau în halate de mătase (antereu), încinse cu un șal, iar pe deasupra purtau cațaveică de blană, în picioare încălțau pantofi de marochin/de saftian” [52, p.54]. Sintagma „în trecut” invocă faptul că reprezentanții nobilimii au dat uitării vechile tradiții de a se îmbrăca potrivit tradițiilor orientale. Această schimbare în societatea basarabeană, după cum menționează A.Nakko, contemporan al acelor timpuri, se produce în anii 30 ai secolului al XIX-lea, când, treptat, rezistența națională pasivă a boierilor moldoveni a slăbit. Relațiile cu funcționarii și militarii ruși, încuscririle, dorința de a-și plasa copiii în armată, în funcții, de a le face stagiul în armată, nevoile administrative, comerciale au împins această categorie socială spre legături mai strânse și mai intime cu societatea rusească, cu viața rusească. Membrii celor mai bune familii, având în fața lor minunata familie a guvernatorului, care reprezenta pentru ei exemplul bunăvoinței și al cumsecădeniei, se străduiau să-l emită în toate, introducând la ei acasă aceleași reguli de conduită. De aici survin și un șir de schimbări ale moravurilor, tradițiilor, obiceiurilor și ideilor nobilimii din Basarabia. Această cotitură în societatea basarabeană are loc prin anii '30 ai secolului al XIX-lea, când pe scenă apare noua generație, născută și educată în Basarabia sub influența spiritului rusesc [53, p.150]. Despre schimbarea generațiilor și, odată cu aceasta, a viziunilor, atitudinilor relatează nobilul Pavel Krușevan. Dânsul menționează că cu trecerea timpului „bătrânii și bătrânele, care plângeau la auzul *Doinei*, au dispărut, iar noua generație, ocupând locurile lor, a uitat treptat și de ei și de *Doină*”. Fapt regretat de autor, căci *Doina* „a fost creată, pentru a cânta basarabenilor despre neputința lor, lipsa de voință și de energie în această veșnică luptă, dar și pentru a-i îndemna să-și apere pământul pe care s-au născut, acea bucătică de pâine pe care au moștenit-o de la tați și buni” [51, p.116]. În aceeași ordine de idei N.V. Lașkov susține că în persoana celor care au învățat în școlile din Basarabia administrația imperială a căpătat slugi credincioase, împrăștiate prin toate locurile marii Rusii, care au fel de fel de slujbe împărătești și obștești și care manifestă dragoste față de Țar și Rusia, cu un cuget curat împlinind voia Împăratului [34, p.60]. Căci, așa cum gândește boierul Mavrocosta, unul dintre personajele lui D.C. Moruzi, „...urmașii îi voi crește în neam rusesc, tot în neam rusesc se vor căsători, devenind după câteva spițe Ruși ca toți Rușii” [36, p.34]. Pe cât de real a fost acest proces de transformare/rusificare a nobilimii basarabene urmează să vedem, pentru că el s-a dovedit a fi doar în aparență, altfel spus – ceea ce dorea să vadă administrația țaristă; în realitate însă acest proces de rusificare nu a fost dus până la capăt.

Însă, pe cât de sigur putem afirma că nobilimea basarabeană în secolul al XIX-lea și-a promovat propriile interese, trecând în umbră ceea ce reprezenta identitatea etnică, cu aceeași certitudine putem susține contrariul. Pentru că acțiunile acesteia, pe lângă scopul de a-și promova propriile interese și de a-și apăra drepturile și libertățile, de foarte multe ori au un profund caracter național, nobilii dorind să-și promoveze valorile naționale, conștiința de neam. Istoricii I.Șarov și A.Cușco identifică, în baza lucrărilor autorilor ruși din secolul al XIX-lea, trei momente legate de circumstanțe istorice, militare sau politice, prin care populația din Basarabia și-a manifestat atitudinea față de dominația țaristă, anume: atitudinea negativă a localnicilor față de armata de ocupație în anii de până la anexare, emigrarea în masă peste Prut a basarabenilor în primii ani de stăpânire rusă și rezistența boierimii locale față de măsurile de centralizare [43, p.31]. Anume acest din urmă aspect este cel ce ne interesează: modelele, comportamentele, acțiunile prin care nobilii din Basarabia și-au manifestat identitatea.

Nobilul basarabean D.C. Moruzi menționa că, într-adevăr, odată cu anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, boierimea autohtonă a fost pusă să aleagă între: „ori rămâi credincios neamului, ori împăratului” [37, p.13]. Adică, nobilimea trebuia să aleagă între a deține statutul de nobil ce presupunea un întreg complex de privilegii, cu obligația de a respecta și promova politica țaristă, sau a pierde totul – moșiile, drepturile, privilegiile. Totuși, D.C. Moruzi susține că nobilii din Basarabia „împăcau foarte lesne în mintea lor aceste două părți opuse ale dilemei...” [37, p.13]. El prezintă exemplul boierului Andronache Donici. Acest boier „ținea la Chișinău caifet rusesc” și îi cinstea pe musafiri „după datinile rusești, cu obișnuitul pahar de ceai... îmbrăcat după ultima modă... rar să-l întâlnești pe uliță fără ordinul Sfintei Ana la gât” [36, p.150]. Aici, în capitala regiunii, nu găseai un alt mai „veropodannâi” decât boierul Andronache: „vorbea rusește,

mânca bucate rusești, toată iarna bea la ceai rusec și veșnic era vârat pe la guvernator și pe la toți rușii..." [36, p.151]. La țară însă era un altfel de om: „îl găseai veșnic în cerdac... îmbrăcat după vremea de afară. Acolo te cinstea cu dulcețe și cafele, iar masa lui era curat moldovenească! Căci așa avusese înțelegere cu cucoana D-sale: la oraș să fie ruși ca toți rușii, iar la țară neași moldoveni" [36, p.150]. La țară cuconul Andronache venea „să se odihnească și să se întrezeze în huzurul și după obiceiurile în care fusese născut; așa că gospodăria și casele de la moșie erau mai mult de răzeș chiabur decât de boier mare și de neam, cum era" [36, p.151]. Și astfel de nobili ca Adronache Donici, care indirect și-au păstrat identitatea, erau foarte mulți în Basarabia. D.C. Moruzi, prezentând o listă de boieri pe care i-a cunoscut personal, îi caracterizează ca fiind persoane care și-au păstrat identitatea națională. El scria că „se făleau de a fi boieri moldoveni, vorbind între ei românește, trăind românește în casele lor și fălindu-se cu neamul și obârșia" [37, p.102]. Potrivit altei afirmații a lui Moruzi, ei ascultau muzică națională și gândeau românește: „Nu o dată am văzut pe acești patrioți ruși cu idei panslaviste ascultând vreo doină, cu ochii plini de lacrimi... și apoi dvoreanul basarabean e cult și inteligent, deși cultura lui e rusească, inteligența lui e însă latină, deci superioară inteligenței slave" [37, p.106].

De fapt, D.C. Moruzi consideră că procesul de rusificare nu a avut și nici nu putea să aibă rezultatul așteptat de administrația țaristă. Argumentul principal prezentat este întâlnirea pe care a avut-o unul dintre personajele sale cu o „mână de oameni", care a fost „aruncată în mijlocul rusimei, tocmai din vremea lui Petru cel Mare și a lui D.Cantemir" și care „nu și-a pierdut nici limba, nici obiceiurile, ba cată că-și zică români, iar nu moldoveni ca ai noștri; apoi, ori ce-o vrea să facă împăratul cu toți cinovnicii lui, nu-i vor putea numi ruși pe cei din Basarabia, nici peste o mie de ani!" [36, p.98].

Va suferi eșec și încercarea de a rusifica nobilimea basarabeană prin a o îndepărta de Patrie, căci o serie de reprezentanți ai acesteia au fost trimiși în diferite regiuni și gubernii ale Imperiului Rus. De exemplu, căpitanul Ion Măcărescu locuia în Moscova, unde deținea funcția de ajutor al Comandantului Închisorii Militare din Moscova [8, p.96]. Acesta a depus cererea ca copiii săi Iulia, Eugenia, Ioan și Serghei să fie confirmați în titlul nobiliar și introduși în Cărțile Genealogice ale dvorenimii din Basarabia [8, p.98-98 verso]. Reprezentantul aceleiași familii, Arcadii Măcărescu, care locuia în Hersones, roagă confirmarea nobleței pentru fiii săi Gheorghe și Leonid [8, p.119].

De fapt, scopul urmărit de administrația imperială rusă prin asemenea transferuri era că acestea să contribuie la rusificare: „de nu i-au lăsat cei mari acolo, e pentru ca să uite de neam și de limbă; căci împăratul le-a răpit țara" [37, p.150]. În viziunea contemporanului D.C. Moruzi, acest fapt nu le-a reușit, fiindcă, deși copiii acestor înstrăinați au fost născuți pe pământ străin, ei vor avea chipul și credința neamului; aceea ce a văzut el și a resimțit în patrie le vor cunoaște, le vor resimți și ei, numai că mai frumos și mai adânc, „pentru că tata i le va povesti printre lacrimi și cu tot focul ce-l arde în suflet" [37, p.19]. Atunci „și el (nobilul), și ei (copiii lui)... se deprind a avea două limbi și două cugete: o limbă și un cuget, ascunse amândouă, pentru cele frumoase și sfinte; o limbă și un cuget, amândouă pe față, pentru cele urâte și blestimate" [37, p.20]. În scrierile sale D.C. Moruzi își amintește cu ironie cum mama îl purta în șalvari: „vedeți, vă rog, că mama mă purta pe atunci rusește, cu niște șalvari de catifea neagră, socotind, biata femeie, că o să-i umplu cu dragoste pentru împărat și împărăție, iar de acolo se va sui dragostea până la inimă" [38, p.187]. Păstrarea caracterului național al populației din Basarabia, inclusiv al nobilimii, și eșecul procesului de rusificare sunt menționate de nobilul D.C. Moruzi. Personajul acestuia, Titi, un copil de 8 ani (de fapt, criticii literari îl indentifică pe însuși autorul) răspunde părinților săi (boieri veniți din Moldova) care susțin că sunt ruși: „Da! Ruși! și d-ata nu știi nici un cuvânt rusește, iar tata vorbește stricat. Nu văd eu cum zâmbesc rușii când vorbește d-lui! D-voastră sunteți niște ruși de aceea ca împăratul și cei mari de la Petersburg, care vorbesc între ei numai franțuzește și poruncesc rușilor ce să facă ca să nu dea în gropi" [36, p.149]. Prin faptul că aceste concluzii aparțin unui copil, D.C. Moruzi vrea să accentueze, în viziunea noastră, naivitatea administrației țariste, care considera că procesul de rusificare și de deznaționalizare va reuși.

Faptul că nobilimea basarabeană a manifestat pe întreg parcursul perioadei de dominație țaristă sentimente naționale, specifice identității sale române, se face vădit din numeroasele conflicte interminabile ce au avut loc între aceasta și funcționarii ruși din cauza că nobilimea vroia să rămână în vigoare vechea legislație moldovenească, să rămână oficială limba română etc. Este bine cunoscut conflictul cu generalul I.M. Harting, care intenționa să introducă în Basarabia legislația rusă și să transforme regiunea într-o gubernie rusească. Pentru a înlătura acest pericol, reprezentanții nobilimii locale au adresat cinci plângeri, primele patru la Petersburg: împăratului Alexandru I, Comitetului de Miniștri, Consiliului de Stat, Președintelui Consiliului de Stat contelui Saltâkov și una separată Exarhului și Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, prin care cereau

păstrarea legislației autohtone, făcând referire la Codul Calimach din 1817, Codul Valah al lui Ipsilanti din 1780, Hexabiblu lui Armenopol din 1345 și la Pravilile lui Vasile Lupu [1, p.117-122].

În 1819 se iscă o ceartă răsunătoare între generalul Bahmetev, rezidentul plenipotențiar al Basarabiei, și reprezentanții nobilimii din Consiliul Suprem al Basarabiei. Cauza acestei era propunerea lui Bahmetev cu privire la ordinea ședințelor Consiliului, reprezentanții nobilimii fiind profund nemulțumiți de ea. După părerea lor, acceptarea propunerii generalului Bahmetev ar însemna: „negarea fidelității basarabenilor”, „insultă adusă națiunii” și „lipsă de ambiție și de cinste” [24, p.157]. Conflictele dintre nobilimea basarabească și reprezentanții administrației țariste continuă cu cel pe care Bahmetev l-a avut cu viceguvernatorul Basarabiei Vighel. Acesta a alcătuit un memoriu pe care l-a prezentat Guvernatorului General al Novorosiei și Basarabiei conțelului M.S. Voronțov, la Odesa. În el Vighel defăima populația moldovenească din Chișinău și cerea introducerea legilor ruse în Basarabia. Boierii moldoveni au cumpărat în mod secret, de la un funcționar, o copie de pe acest memoriu și imediat ce au luat cunoștință de conținutul lui s-au adresat guvernatorului cu rugămintea ca Vighel să fie îndepărtat din provincie ca „dușman al poporului moldovenesc” [24, p.158]. Tot în această perioadă, spătarul Iordache Bucșăneanu a pus în circulație în mod clandestin un sigiliu cu blazonul Moldovei cu emblemele ținuturilor situate între cele două maluri ale Prutului. Autorul a fost identificat, scrie în dosar, și, întrucât s-a constatat că Bucșăneanu este „devotat națiunii moldovenești”, a fost nevoit să treacă în Moldova [26, p.58]. Nobilii cereau traducerea în limba rusă a codurilor de legi românești pentru a fi puse în aplicație. Astfel, la 15 decembrie 1828, Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia, prezidată de mareșalul regional Constatin Bașotă, la cererea Administrației Regionale, analizează raportul depus de reprezentanții Judecătoriai Județene, prin care cere să fie traduse în limba rusă cărțile lui Donici și Armenopolu, care conțin toate legile specifice acestei regiuni și sunt necesare pentru studierea cazurilor litigioase [5, p.44-44 verso]. De fapt, acest demers este nu altceva decât continuarea luptei pentru păstrarea legislației autohtone.

Manifestarea identității etnice la nobilime este argumentată și prin faptul că la început „nimeni din nobilii moldoveni nu știa limba rusă; ei nu erau curioși să vadă Moscova sau Petersburgul, deci nu se interesau de Rusia. Viena era obiectul intereselor lor, iar de la 1830 – Parisul”. În 1825 populația Basarabiei era complet lipsită de sentimentul dinastic. Moldovenii, de exemplu, nu arătau prea mult regret față de decesul țarului Alexandru I, rămăneau indiferenți: „dacă n-a rămas acesta, va fi altul” [24, p.49]. Aceste „sentimente” se evidențiază la boierii basarabeni atunci când cereau extinderea și în Basarabia a unor prevederi ale Regulamentului Organic, „care există de la 1833 la frații noștri”. Argumentând această cerere, ei menționau: „Același neam pe ambele maluri ale Prutului, identitatea vechilor legături și obiceiuri, asemănarea climei, a solului, a obiceiurilor și înclinărilor populației sătești, toate favorizează această a noastră cerere” [46, p.99]. Prezența spiritului național la boierii români din Basarabia este dovedit și prin faptul că deja la 1839 trimișii domnitorului Moldovei, Mihail Sturdza, în Rusia au fost strict supravegheați la trecerea lor prin Chișinău, unde se considera că se simțeau sentimente prounioniste [46, p.99].

Promovarea identității naționale s-a accentuat odată cu unirea Principatelor Române, prin dubla alegere a lui Al. Ioan Cuza, în 1859. Astfel, Charles Tissot, consulul Franței la Iași, menționa că în Basarabia unirea țărilor române și domnia lui Cuza, numit în familiile nobililor de aici Rege, provocau un entuziasm care n-a mai existat în niciunul din principate. La 18 martie 1864, consulul francez raporta că elitei politico-sociale din Basarabia, ca și celei din alte provincii ale Imperiului Țarist, i s-a cerut să se pronunțe cu privire la sacrificiile pe care este dispusă să le facă în favoarea guvernului rus. Răspunsul a fost extrem de sugestiv: „Deși Basarabia fusese separată de România fără a fi consultată voința sa și deși toate sentimentele sale rămăseseră atașate străbunei sale patrii, ea își va împlini totuși obligațiile față de împărat” [41, p.44].

Un alt argument este și faptul că în anii 1862-1863 în Basarabia exista o grupare boierească, care, cu ocazia revoltei din Polonia, „visa să restabilească nația moldovenească în Basarabia, în vederea apropiierii circumstanțelor care ar da nației dreptul de a cere unirea cu Moldova”. Din ea făceau parte: frații Cotruță Alexandru și Carol, frații Casso, frații Cristi, Ioan și Constantin, Cazimir Constantin cu fiul lui, student [24, p.113].

Atitudinea negativă față de regimul de dominație țarist, manifestată de unii reprezentanți ai nobilimii, reiese și din raportul adjunctului șefului Administrației Jandarmeriei Guberniale din județele Bălți și Orhei din 21 ianuarie 1892, în care acesta, prezentând situația politică din Basarabia pentru anul 1891, susține că dacă în ce privește categoriile sociale inferioare situația este liniștită, acestea nemanifestând interes nici pentru viața cotidiană, cu atât mai mult nici pentru problemele importante în stat, atunci în ce privește intelectualitatea, situația este cu totul alta. Exemplu al manifestării antirusofilismului este mareșalul județean al nobilimii din Bălți, Casso, despre care se poate afirma că „deși locuiește în Rusia, privește totuși peste Prut...”, iar luând în considerare importanța funcției pe care o deține, ar fi bine ca aceasta să fie exercitată de alte persoane [40, p.32].

Dovadă a faptului că nobilii basarabeni își păstrau identitatea națională românească, chiar dacă se încadrau în serviciul imperial, este și păstrarea titlurilor vechi boierești pe care le dețineau până la anexare. De exemplu, studiind procesele-verbale ale ședințelor Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia din anul 1825, constatăm că majoritatea ședințelor erau prezidate de mareșalul regional al nobilimii Ion Constantin Bașotă, în prezența deputaților: nobilul Ion Capallo, *serdarul* Teodor Măcărescu, *serdarul* Pavel Măcărescu, *clucerul* Anton Burda, nobilul Iordachi Feodosiu [4, p.27-29 verso]. În anul 1830, procesele-verbale ale Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia au fost semnate de *serdarul* Teodor Măcărescu, nobilul Enache Russu, nobilul Donici, funcționarul de clasa a XII-a Grigore Ursu, mulți dintre ei semnând în paleografia moldovenească [6, p.7]. Același proces îl identificăm analizând lista candidaților la funcția de deputați în Consiliul Suprem al Basarabiei din 24 decembrie 1824: funcționarul de clasa a VII-a Ion Pruncul, funcționarul de clasa a VIII-a Iordachi Donici, funcționarul de clasa a VI-a Panainte Cazimir, nobilul Iancu Russu, *clucerul* Nicolae Cerchez, *jitnicerul* Simion Glavce, funcționarul de clasa a IX-a Teodor Krupenschi, *medelnicerul* Lupu Rossetti, funcționarul de clasa a IX-a Eremia Ianov, funcționarul de clasa a VI-a Apostolache Stamo [3, p.226-227]. Ulterior însă, în documentele oficiale nu mai identificăm situația respectivă, deși existau reprezentanți ai familiilor vechi boierești din Moldova. De exemplu, în 1840 membri ai Comisiei pentru revizuirea hotărârilor Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia erau: funcționarul de clasa a X-a Constantin Botezatu, funcționarul de clasa a IX-a Alexandru Deineca, funcționarul de clasa a IX-a Gheorghe Cazimir, funcționarul de clasa a XII-a Egor Stamati, funcționarul de clasa a XIV-a Ion Russo [9, p.21]. Deși în documentele oficiale ale administrației imperiale titlurile vechi boierești sunt înlăturate, în viața cotidiană, în relațiile dintre boieri acestea s-au mai păstrat pe parcursul întregii perioade de dominație țaristă. În acest sens argumentul forte fiind numeroasele cereri semnate de reprezentanți ai nobilimii basarabene, în care ei se identifică cu ranguri boierești moldovenești. Totodată, boierul Teodor Vârnăv, scriind la 1845 autobiografia, menționează că în satul Florești pe lângă familia sa mai locuiau și alți boieri: „moșul Constantin Vârnăv, sulgeriu, moșul Toderășcu Vârnăv, paharnic, șătrariul Ioniță Lupu etc.” [47, p.16-17]. Anume acest fapt atestă că deși nobilimea din Basarabia s-a încadrat în serviciul administrației țariste, aceasta își mai păstrează vechile titluri și ranguri boierești, cunoscându-și obășiria.

Ideile naționale la nobilimea basarabeană își găsesc confirmare și prin modul în care aceasta îi percepe pe *Ceilalți*, prin nemulțumirea pe care o manifestă față de procesul de încadrare a străinilor în serviciul administrației basarabene, precum și prin nemulțumirea de faptul că străinii își confirmau, fără mare greutate, noblețea. Faptul că străinilor li se permitea să ocupe funcții în Basarabia era la fel o politică bine gândită a administrației țariste; ca rezultat, funcționarii devotați regimului ocupau cele mai importante funcții în administrația regională și gubernială. De fapt, prin politica de colonizare sau de penetrare a elementelor etnice și culturale-spirituale eterogene stării de spirit, mentalității și comportamentului populației basarabene i-au fost imprimate unele trăsături specifice [33, p.24]. Optarea pentru poziții și funcții, pentru respectarea drepturilor și privilegiilor deținute de nobilimea basarabeană se intercalează cu ideea etnică. Fapt reflectat și în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor nobiliare. Chiar de la primele alegeri organizate în Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia, din iunie 1818, observăm această luptă pentru putere între cele două partide: între reprezentanții nobilimii autohtone și cei nou-veniți în regiune, alogeni. La 1818, în procesul de organizare a alegerilor, peste 100 de „nobili” cereau înlăturarea de la alegeri a șambelanului Balș; pe de altă parte, Catargi, Ghica, Balș, colonelul Șuhanov, Râșleacov, Ermolinschi, Hâjdău, Gulac și încă 16 nobili somau excluderea afecțiștilor Pruncul și Feodosiev [49, p.12]. Aceeași situație o identificăm și în anul 1840, când la alegerile nobiliare ce urmau să se desfășoare în Basarabia s-au confruntat două „partide”: cea a nobililor recent confirmați, alogeni, în frunte cu nobilul Dimitriu, și partida națională reprezentată de nobilimea autohtonă, veche, ca: Sturdza, Cheșcu, Chiruș, Catargi, Russo, Râșcanu etc. [45, p.66-74].

Atitudinea pe care o manifesta nobilimea din Basarabia față de *Ceilalți*, care erau încadrați în rândul nobilimii din Basarabia, este reflectată de boierul/nobilul A.Nakko în lucrarea sa dedicată situației economice, politice, sociale etc. a Basarabiei după anexare. A.Nakko descrie procesul înnobilării alogenilor, făcând referință la șleahța poloneză. Frecvent, reprezentanții șleahței poloneze care veniseră aici cu doar câteva ruble în buzunar, dețineau funcții în poliție sau, arendând proprietăți funciare, deveneau mari proprietari de pământ. Așa se întâmpla că, de cele mai dese ori, cei care erau cu adevărat nobili, din lipsa de resurse financiare, nu puteau căpăta documentele și dovezile care ar confirma apartenența lor nobiliară, iar cei care aveau bani, deși nu erau de proveniență nobili, obțineau acest titlu [53, p.150]. În general, D.C. Moruzi, judecând prin intermediul personajului Mavrocosta din opera ce-i aparține, susține că poporul rus și „miroase” altfel,

de aceea „cum se va desprimăvăra, fuga la Ciripcăul nostru, să ne spălăm plămâni de miresmele rusești” [36, p. 145]. Și în continuare: „Nu mă voi duce să trăiesc la Petersburg... asta ar fi o jertfă peste puterile mele!... Nu...nu..., fiindcă mult miroase a iuft..., iar peste Nistru cred că și florile și iarba câmpului altfel trebuie să miroase” [36, p.34]. Atitudinea negativă față de ruși și reprezentanții administrației țariste este redată și de Olga Nakko în scrierile sale. Referindu-se la primii ani după anexare, autoarea menționează că „în acele vremuri elementul rus era cu totul străin pentru Basarabia. Societatea de atunci neglija funcționarii ruși, evita orice legătură, relație și cunoștință cu aceștia și în general nu folosea deloc limba rusă” [54, p.47]. Pe lângă atitudinea negativă față de ruși, o parte din reprezentanții nobilimii critică și politica imperială de extindere a Imperiului: „Și-au mers-au țarii de la Moscova, tot înainte prin veacuri, peste neamuri și peste limbi, prin valuri de sânge și de lacrimi spre mărire, aceasta le-a fost menirea și rațiunea lor: extinderea neconținută a Imperiului” [37, p.5].

Această idee de a lupta contra politicii imperiale poate fi constatată și prin implicarea nobilimii basarabene în variate procese judiciare, din perspectiva a două poziții. Pe de o parte, în primii ani după anexare majoritatea boierilor moldoveni aveau deschise dosare. De exemplu, doar în 1824 aveau deschise dosare următorii reprezentanți ai nobilimii: Dimitrache Brăescu, asesorul Buznea, funcționarul de clasa a X-a Andrei Donici, paharnicul Kogălniceanu, funcționarul de clasa a IX-a Teodor Crupenschi, funcționarul de clasa a VIII-a Zamfirache Ralli, Enache Russo, Iordache Tomuleț, fostul ispravnic al ținutului Orhei Iamandi, fostul ispravnic de Bender Alexandri, Nicolae și Constantin Donici, Iordache Catargi, comisarul în isprăvnicia Orhei Izmană, Iordache Catargi, Constantin Millo, fostul ispravnic de Orhei Paladi, Alexandru Pruncu, Iancu Russo, comisarul în isprăvnicia Orhei Dumitru Russo, proprietarii Vasile Rosseti, Nicolae Talpă, comisarul în isprăvnicia Orhei Haitul, comisarul în Isprăvnicia Orhei Cotruță, fostul ispravnic în isprăvnicia de Iași Ciugurean [3, p.21-27] etc. Pe de altă parte, cauza acestor procese erau acțiunile respectivilor nobili contra administrației și politicii imperiale. De exemplu, nobililor Nicolae și Constantin Donici, Iordache Catargi, Constantin Millo, Iancu Russo, Dumitru Russo le-au fost deschise dosare pentru faptul că ar fi întreprins acțiuni ilegale contra ofițerilor din armata imperială [3, p.23 verso].

Lucian Blaga susținea că identitatea românilor este definită de-a lungul veacurilor prin trei elemente ce o caracterizează: doina, plaiul și dorul [30, p. 149], care sunt specifice și pentru nobilimea din Basarabia. Căci, deși administrația țaristă a tins să promoveze mazurka și valsul în loc de horă și cântecul „Боже, Царя храни” în loc de doinele sufletești ale poporului român, acestea totuși s-au păstrat în subconștientul nobilimii și izbucneau în diferite situații. Astfel, la balul dat în 1862, în cinstea plecării guvernatorului Fanton de Verayon, s-au făcut auzite sunetele horei vechi moldovenești, în care s-au avântat, cu lacrimi în ochi, chiar și cei mai în vârstă. Cu puternice emoții și sentimente ne vorbește despre *doină* ca o taină a sufletului românesc al nobililor din Basarabia reprezentantul acesteia Pavel Krușevan. El caracterizează *doina* ca fiind „cântecul popular al Basarabiei, plin de o tristețe nemărginită?” [51, p.115]. De fapt, autorul face o alegorie la soarta poporului român, căci în permanență sufletul acestuia a avut de suferit din cauza polonezilor, ungarilor, turcilor, tătarilor, cazacilor, rușilor..., din care considerent P.Krușevan susține că nu e de mirare faptul „... că până nu demult mulți basarabeni vărsau lacrimi la auzul scumpei *Doine*”. La fel, autorul susține că până acum un sfert de veac în trecut (adică, până prin anii '70 ai secolului al XIX-lea) la baluri, în timpul oaspeților, orchestra permanent interpreta o Doină. Și în aceste minute, conform mărturiilor sale, „bătrânii și bătrânele noastre obligatoriu vărsau lacrimi, clătînând cu tristețe din cap..., în aceste lacrimi se ascundea ceva profetic și fatal” [51, p.115].

Mulți dintre reprezentanții nobilimii din Basarabia au promovat ideile naționale și și-au manifestat nemulțumirea față de regimul țarist prin „vers și proză”. Un exemplu elocvent reprezintă activitatea lui Alexandru Sturdza. Din viața și opera acestuia, din legăturile sale cu Basarabia, ba chiar cu Moldova – cu Filaret Scriban, cu seminarul Socola, din dorința de-a ajunge scrierile sale în românește la poporul său, – din toate acestea se observă, desigur, o dragoste și veșnică pomenire ce se păstrează în sufletul său despre pământul natal. Pătruns de menirea luminată, constituțională, a epocii Împăratului Alexandru I, „el nu-și ascundea – zice Wighel – dorința de a vedea Moldo-Vlahia ca o împărăție deosebită împreună cu Basarabia, Bucovina și Transilvania” [22, p.72]. Descriind în „Carnetul călătorului fără voie” perspectiva ce se deschidea de la orașul Chișinău, Sturdza vedește iarăși sentimentele sale față de Moldova: „Acest colțișor al pământului meu natal este numai un mic exemplu de frumusețile și bogățiile Moldovei; spre a le cunoaște și a le putea admira mai bine, trebuie să vizitezi mănăstirile de pe valea Orheiului, sau mai bine să treci Prutul și Siretul, ca să vezi munții Neamțului și ai Petrei, împreună Bistriței și a Siretului, într-un cuvânt, să vizitezi locurile slăvite prin faptele glorioase ale lui Ștefan cel Mare” [22, p.73].

Un alt reprezentat și promotor al conștiinței naționale din Basarabia este boierul Constantin Stamati. Lucrările acestuia, cum ar fi poeziile *Imnul lăutei românești*, *Dragoș I*, *domnul Moldovei*, *Dorul de patrie*, *Fiica lui Decebal* etc., sunt o adevărată oază a ideilor românești în teritoriul dintre Prut și Nistru. În poezia *Un român înstrăinat* C.Stamati pledează pentru unirea cu Moldova: „Mâhnit și pe gânduri șăd posomorât, // Cu un dor nespus // Ș-întristat, și dornic trăind amărât, // Mă uit spre apus... // Acolo îi viață! // Acolo-i speranță! // Să fim fericiți // De-am fi toți uniți” [42, p.74]. Dezideratul unirii Basarabiei cu Patria-mamă, pledarea pentru limba română și grafia latină reprezintă un laitmotiv al întregii activități a lui C.Stamati, sau „lebăda Basarabiei”, cum îl numește Al.Hurmuzachi.

Aceleași idei naționale întâlnim și în operele lui Matei Donici: „Căci poporul creștinesc // Poartă nume românesc // Și-i în țara Basarabă, // ce de Ruși făcută roabă” [25, p.204]. Poate că în nicio scriere apărută în Basarabia sub Ruși nota protestului împotriva regimului străin n-a fost așa de bine pronunțată, așa de viguroasă, ca în poeziile lui Matei Donici, poate că niciun scriitor basarabean n-a avut o conștiință națională așa de limpede, cum o vedem la el. Pentru confirmare prezentăm doar câteva crâmpie din poezia scrisă la Odesa, în anul 1869, intitulată *Soarta*: „...Căci soarta me a presupus// Să mă fac pe-aicea Rus,// Să mă fac eu porcotină// Și de-a Rusului scatină// ... Și ghiciam eu cândva//Astfel soarta a lua?//A lua un jug în spate//...Să port numele de Rus//Și să fiu avan supus// La poporul ista crud// Ce năbușit-au până la Prut//... Și rupt de vatra părintească//Am răsărit în țara cea rusească” [25, p.202]. Aceste versuri scrise la un moment crucial atât pentru Imperiul Rus, care se afla în perioada reformelor și se simțea mai puternic ca niciodată, cât și pentru poporul român, ca rezultat al unirii Țării Moldovei cu Țara Românească, al formării statului România, marchează renașterea idealului basarabenilor și trezirea de noi speranțe pentru poporul basarabean, inclusiv pentru o parte din nobilimea din Basarabia.

În această ordine de idei, ca apărători și promotori ai valorilor naționale se înscriu perfect și alți scriitori din Basarabia. Ion Sârbu, în fabula *Străină floriceică*, descrie sentimentele, trăirile poporului basarabean sub dominație străină: „O crinule! Ce-ai pățit? De ce așa te-ai vestejit ... Crinul a răspuns: Sunt în străinătate” [25, p.162]. Iar Teodor Vârnav susține că „din al nostru sânge // din a noastră viță // Care nu se stinge // au rămas sămânță”, având îndemnul că „și pentru noi // alta nu rămâne, s-așteptăm mai bine... // Și din nou cândva // la a țării strănsoare” [48, p.74].

Ideea romanității poporului din Basarabia este un laitmotiv și în opera nobilului Gheorghe Gore *Viața socială în Moldova înainte de 1812* (1860) – un manuscris descoperit și studiat de cercetătoarea Maria Danilov. În această lucrare autorul demonstrează că teritoriul dintre Prut și Nistru este unul românesc. Românii, susține autorul, locuiesc între Nistru, munții Carpați, Tisa, Dunărea și Marea Neagră, care sunt frontierele naturale ale românilor: „Se pare este așezat astfel pentru a aduna între limitele sale un singur popor, care se numește în limba sa Români” [28, p.204].

Analiza operei unui alt nobil basarabean, și anume – D.C. Moruzi, ne permite să identificăm perceperea istoriei ținutului dintre Prut și Nistru în secolul al XIX-lea. Acesta susține ideea că Basarabia este pământ românesc, fiind ocupat cu forța la 1812: „...Basarabia, această scumpă și nenorocită provincie, ruptă chiar din trupul Țării Moldovei, sânge din sângele nostru românesc...”, căci „apa Prutului, menită de Dumnezeire a scălda două maluri românești, a fost preschimbată de patimile lumești în ziduri de hotare” [37, p.85]. Totodată, scriitorul neagă ideea lansată de autorii ruși A.Zașciuk și A.Batiuşkov, care încearcă să identifice în strămoșii poporului dintre Prut și Nistru pe slavi. Susținând ideea latinității poporului român, dânsul afirmă că Basarabia este parte componentă a spațiului românesc, căci „...Basarabia însă a fost a noastră de la descălicătoare, a împărțășit gloriile și suferințele noastre, a avut cu noi o limbă, o istorie și o credință” [37, p.87] și aici printre reprezentanții nobilimii, rușilor și mazililor „... mai este câte un bunic, vechi...vechi de tot...: născut pe malurile Tibrului...” [37, p.50]. Atitudinea lui D.C. Moruzi față de Basarabia reiese și din îndemnul de a trece Prutul, adresat cititorilor, pentru a se convinge „...cât e de mănos, de mândru și de scump inimilor românești acest parmac rupt din trupul țării noastre, acest ținut frumos ce se numește Basarabia: unde fiecare oraș, fiecare sat, fiecare piatră, pot zice, e o amintire sfântă a trecutului nostru falnic și unde au știut să dăinuiească împotriva tuturor asupritorilor, a tuturor prigonirilor și uneltirilor, aproape două milioane de frații noștri cei mai apropiați” [37, p.70].

Prin urmare, mulți dintre reprezentanții nobilimii basarabene autohtone au promovat și păstrat idei naționale în Basarabia, manifestate prin realizările lor atât în domeniul vieții politice, sociale, cât și culturale. Căci dezideratul acestora era cel al unirii, de a vedea o Românie întregită între Tisa și Nistru, înglobând în cuprinsul ei Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banatul, de a putea vorbi, citi și a scrie românește [24, p.169].

Aceste lucrări apar în special în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când, conform mențiunilor lui Charles Tissot, consulul Franței la Iași, în mentalitatea elitei basarabene s-a produs o schimbare de mare importanță, căci basarabenii nu se mai mulțumesc să nu devină slavi, ci „tind energetic” să redevină români [41, p.44].

Analizând manifestările identității naționale a nobilimii din Basarabia, trebuie să ținem cont și de procesul de formare a națiunii române în general. Istoricul Miroslav Hroch susține că în procesul de formare a națiunii o importanță deosebită are mișcarea națională. Acesta identifică 3 faze (A, B, C) structurale în desfășurarea unei mișcări naționale. Analiza lor ne permite să constatăm că în Basarabia întreg secolul al XIX-lea a fost cuprins în faza A (când energia activiștilor a fost orientată spre studiul limbii, culturii, istoriei etc.) și în faza B (apar generații noi care încearcă să atragă de partea lor mai mulți reprezentanți, pentru realizarea planului de creare a viitoarei națiuni) [58, p.125]. Astfel, popoarele care se aflau sub dominație străină, ca românii, pentru a-și defini identitatea și caracterul „național” comun, aceste națiuni „culturale” au citat ca factori de originalitate și unitate originea și trecutul istoric, limba comună, precum și particularitatea psihicului colectiv, numită „geniu” sau „spirit” [45, p.399-400]. În acest context, trebuie să menționăm că în Basarabia nobilimea a avut un rol important în procesul de promovare a conștiinței naționale, pentru că dacă țărăniile au fost cei care au păstrat spiritul românesc, din rândul nobililor s-au ridicat acele personalități care au promovat unirea teritoriului dintre Prut și Nistru cu România, care au demonstrat latinitatea și romanitatea celor din Basarabia, că adevărată limbă este cea română, iar istoria a fost una cu cea a Țării Moldovei până la anexare.

Referințe:

- AGACHI, A. Poziția nobilimii basarabene față de tentativele funcționarilor țariști de a suprima autonomia Basarabiei în anii 1813-1815. În: *Akademios. Revistă de știință, inovare, cultură și artă*. Chișinău, 2015, nr.3 (38) p.115-122. ISSN 1857-0461
- Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 88, inv. 1, d. 39.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 101.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 167.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 346.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 460.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 663.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 769.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 997.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1902.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1910.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1912.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1926.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1928.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1967.
- ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1981.
- ANRM, F. 88, inv. 2, d. 302.
- ANRM, F. 88, inv. 2, d. 372.
- ANRM, F. 88, inv. 2, d. 373.
- ANRM, F. 88, inv. 2, d. 390.
- ANRM, F. 88, inv. 2, d. 512.
- BEZVICONI, Gh. Din vremea lui Alexandru Sturdza (1791-1854). În: *Din trecutul nostru. Revistă istorică dedicată memoriei mult regretatei Sofiei Bezviconnaia*, 1936, Anul IV, nr.36-39, p.1-81.
- BOGA, L.T. *Populația* (etnografie și statistică). Chișinău: s.n., 1922. 26 p.
- BOLDUR, Al. *Istoria Basarabiei*. Vol II. Chișinău: Timpul, 2016. 270 p.
- CIOBANU, Șt. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânire rusă*. Chișinău: Editura Enciclopedică „Gheorghe Asachi”, 1992. 270 p. ISBN 978-9975-4337-4-7
- CIOBANU, Șt. *Basarabia. Populația, Istoria, Cultura*. Chișinău: Știința, 1992. 157 p. ISBN 5-376-01526-2
- CODREANU, T. *Basarabia sau drama sfâșierii*. Galați: Pax aura mundi, 2004. 320 p. ISBN 973-7939-17-4
- DANILOV, M. Un manuscris inedit din arhiva lui Paul Gore (1860). În: *Tyrageția. Istorie, Muzeologie*. Seria Nouă, vol. X (XXV). Chișinău, 2016, nr.2, p.199-209. ISSN 1857-0240
- DJUVARA, N. *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*. București: Humanitas, 1995. 400 p. ISBN 973-28-0523-4
- HIRGHIDUȘ, I. Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc. În: *Analele Universității „Constatin Brâncuși” din Târgu-Jiu. Seria Litere și științe sociale*, 2010, nr.3, p.147-158.

31. HOSKING, G. *Rusia – popor și impeiru 1552-1917*. Iași: Polirom, 2001. 407 p. ISBN 973-683-651-7
32. IORGA, N. *Scrisori de boieri. Scrisori de Domni*. Ediția a II-a. Vălenii de Munte: Așezământul Tipografic „Dalina Românească”, 1925. 344 p.
33. JARUȚKI, I. *Comisia Gubernială științifică a arhivelor din Basarabia (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)*. Chișinău: Bons Offices, 2012. 272 p. ISBN 978-9975-4307-0-8
34. LAȘKOV, N.V. *O sută de ani de la trecerea Basarabiei către Rusia, 1812-1912*. Chișinău: Tipografia Administrației Guberniale, 1912. 93 p.
35. LEMNY, Șt. *Cantemireștii. Aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*. Iași: Polirom, 2013. 542 p. ISBN 978-973-46-3587-0
36. MORUZI, D.C. *Pribegi în țară răpită*. Iași: Institutul de Arte Grafice Ștefăniu & Co, 1912. 408 p.
37. MORUZI, D.C. *Rușii și Românii* (cu o prefață de N.Iorga). Chișinău: Museum, 2001. 112 p. ISBN 9975-906-55-9
38. MORUZI D.C. Pe malurile Răutului. În: *Moruzi D.C. Scrieri*. Vol.II. Chișinău: Știința, 2014, p.183-191. ISBN 978-9975-67-925-1
39. MORUZI, D.C. Problema jidovească și poporul român. În: *Moruzi D.C. Scrieri*. Vol.II. Chișinău: Știința, 2014, p. 450-472. ISBN 978-9975-67-925-1
40. NEGRU, Gh. Documente referitoare la problema și mișcarea națională în Basarabia (în a doua jumătate a sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea). În: *Revista de istorie a Moldovei*, 1994, nr.2, p.29-46. ISSN 1857-2022
41. PURICI, Șt. *Istoria Basarabiei. Note de curs*. București: Semne, 2011. 195 p. ISBN 978-606-15-011-1
42. STAMATI C. *Scrieri / Text îngrijit, studiu introductiv, note, comentarii, bibliografie și glosar de Vasile Ciocanu*. Chișinău: Știința, 1993. 522 p. ISBN: 5-376-01595-1
43. ȘAROV, I., CUȘCO, A. Identitatea națională a basarabenilor în istoriografia rusă din secolul XIX. În: *Basarabia: dilemele identității*. Iași, 2002, p.21-36.
44. TOMESCU, C.N. Diferite știri din arhiva Consiliului eparhial – Chișinău. În: *Arhivele Basarabiei. Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru*, anul V, 1933, nr.4, p.308-326.
45. TOMULEȚ, T. *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*. Chișinău: Lexon – Prim, 2014. 672 p. ISBN 978-9975-4055-5-3
46. TURTUREANU, O. Considerente privind nivelul conștiinței naționale a elitei basarabene la răscrucea sec. XIX-XX. În: *Studii de arhondologie și genealogie*. Vol. III. Chișinău, 2015, p.99-104. ISBN 978-9975-80-825-5
47. VÂRNAV, T. *Istoria vieții mele*. Chișinău: Elan Poligraf SRL, 2007. 80 p. ISBN 978-9975-9582-8-8
48. VÂRNAV, T. Românilor. În: Vârnav T. *Istoria vieții mele*. Chișinău: Elan Poligraf SRL, 2007, p.74. ISBN 978-9975-9582-8-8
49. ВИГЕЛЬ, Ф.Ф. *Замечания на нынешнее состояние Бессарабии* (писано в октябре 1823 года). Москва: Университетская типография, 1892. 36 с.
50. КРУПЕНСКИЙ, А.Н. *Краткий Очерк о Бессарабском дворянстве (1812-1912), к столетнему юбилею Бессарабии*. СПб, 1912. 174 с.
51. КРУШЕВАН, П., ДОЙНА, В: *Ижболдина И. «Живая старина» в произведениях русских литераторов Бессарабии конца XIX – начала XX вв.* Кишинев: Civitas, 2012, с.115-117. ISBN 978-9975-4337-4-7
52. ЛАШКОВ, Н. *Празднование столетнего юбилея присоединения Бессарабии к России. 1812-1912*. Кишинев: Типография Бессарабского Губернского Правления, 1914. 177 с.
53. НАККО, А. *Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись)*. (Manuscrisul se păstrează în Fondul de manuscrise al bibliotecii Universității de Stat din Odesa). Кишинев, 1879. 270 file.
54. НАККО, О. Фрикошены. В: *Ижболдина И. «Живая старина» в произведениях русских литераторов Бессарабии конца XIX – начала XX вв.* Кишинев: Civitas, 2012, с.35-52. ISBN 978-9975-4337-4-7.
55. Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г., том III. Бессарабская губерния / Под редакцией Н.А. Тройницкаго. Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел. СПб, 1905. 281 с.
56. Полное Собрание Законов Российской Империи (ПСЗРИ). Собрание II, т. III, № 1834. СПб: Типография Второго Отделения Собственной его Императорского Величества Канцелярии, 1829, с.198.
57. ПСЗРИ, собр. I, т. XXXV, 1818, № 27357. СПб: Типография Второго Отделения Собственной его Императорского Величества Канцелярии, 1830, с. 222-281.
58. ХРОХ, М. От национальных движений к полностью сформировавшейся нации: процесс строительства наций в Европе. В: *Нации и национализм* (перевод с английского). Москва: Праксис, 2002, с.121-145. ISBN 5-901574-07-9